

Tikász Ábel: David Jasper: Bevezetés a hermeneutikába (recenzió)

David Jasper: *Bevezetés a hermeneutikába*, Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 2021.
ISSN: 1218-3407 ISBN: 978-615-81460-9-8

David Jasper (1951-) *Bevezetés a hermeneutikába* című műve röviden, közérthetően, alapozó jelleggel ismerteti a hermeneutikatörténetet. Az eredetileg 2004-ben, *A Short Introduction to Hermeneutics* címmel megjelent mű 2021-ben a Hermeneutikai Kutatóközpont gondozásában jutott el a magyar olvasókhöz. Jasper nem monográfiát, hanem az iowa-i és a glasgow-i egyetemeken elhangzott előadásai alapján készült rövid hermeneutikatörténeti áttekintést ad olvasója kezébe, melyben nem a bibliatudomány, történettudomány és teológia gazdag szakirodalmának szintézisére vállalkozik; célja nem egy lexikonszerű kötet megjelentetése volt, csupán az érdeklődés felkeltése a hermeneutika tudománya iránt, és néhány alapvető tézis megfogalmazása.

Teológusok, filozófusok számára kissé fárasztónak tűnhetnek az egyes fejezeteket bevezető hosszú gondolatfutamok, melyekben a tárgyalt kor történeti és teológiai jellegzetességeit ismerteti Jasper, azonban így teológiai, sőt humántudományi ismeret nélkül is értelmezhető a mű. Az egyes fejezetek végén kérdések, feldolgozásra javasolt szövegek szerepelnek, melyek segítik jobban elmélyíteni az olvasottakat, így Jasper egyszerre elméleti és gyakorlati hermeneutikát ad közre. A könyv bizonyíték arra, hogy nem is létezik pusztán elméleti hermeneutika, mert az értelmezés mindig a teljes egzisztenciát igénybe veszi, saját önértelmezésünk lép párbeszédre a befogadott szöveggel. Sőt a szöveg formálja saját önértelmezésünket (15.), melynek hatására változik a szövegértelmezésünk is.

David Jasper a Glasgow-i Egyetem professzor emeritusa. Tanulmányait Cambridgeben, Durhamban, Oxfordban folytatta, 1976-ban anglikán lelkésszé szentelték. Alapítója és szerkesztője volt a *Literature and Theology* folyóiratnak, munkáiban a teológia és az irodalom kapcsolatával foglalkozik. Jasper a Biblia értelmezéséből vezeti le a hermeneutikatörténetet, melyet keresztyén tudományként definiál, így munkájában mindvégig hangsúlyos marad a teológiai szál, gyakran illusztrál a Bibliából vett példákkal, idézetekkel.

Jasper szerint „a hermeneutika rámutat a szándék és a jelentés közötti megbízhatatlanságra, sőt ami még rosszabb, a leírt szavak és az emberi értelmezés között jelen lévő bizonytalanságra is ráismer” (21.). Pál apostol szándéka és a papírra vetett Rómaiakhoz írt levél között különbség van, nem beszélve az eltelt két évezred okozta kulturális úrtól.

Ráadásul amikor elkezdünk értelmezni egy szöveget, mindig előfeltevésekkel fogunk hozzá – Martin Heidegger (1889–1976) kifejezésével élve belépünk a hermeneutikai körbe. Jasper a hermeneutikai kör magába visszatérő jellegét Máté evangéliumával illusztrálja, amelyben „az evangélista a héber Bibliát a későbbi események megvilágításában olvassa, a későbbi eseményeket pedig a héber Biblia fényében szemléli” (38.). A szövegértelmezés Jákób tusakodásához hasonlóan küzdelem a titokért, Geoffrey H. Hartmann szerint „az olvasás a szövegért folytatott küzdelem” (35.).

Jasper a midrástól és a keresztyén hagyományoktól kezdve vezeti végig olvasóját az értelmezéstörténeten. Augustinus (354–430) azt hangsúlyozta, hogy csak akkor fogjunk hozzá a Bibliaolvasáshoz, ha imádkoztunk, ha spirituálisan készen állunk a Szenttel való találkozásra. Jasper szerint Ágoston a szeretet, Aquinói Tamás (1225–1274) a hit és értelem, Kempis Tamás (1380–1471) az egyszerűség, Desiderius Erasmus (1466–1536) pedig az esztétika nézőpontjával gazdagította a keresztyén hermeneutika történetét. Luther Márton (1483–1546) Szentírás olvasata egyszerre volt krisztológiai és szubjektív, Kálvin Jánost (1509–1594) a racionális elmélkedés, az önismeret, a józan ész, és a Szentlélek belső bizonyágtétele vezette. Jasper rámutat arra, hogy a reformátori hermeneutikákban milyen későbbi, 20. századi tendenciák rejlenek. Luther gondolata, mely szerint a Szentírás legalább annyira interpretál bennünket, mint amennyire mi interpretáljuk a Szentírást, Heideggernél; Kálvin tézise az önmagát tekintéllyel felruházó Szentírás szövegéről Jacques Derrida (1930–2004) posztmodern hermeneutikájában köszön vissza.

Johann Martin Chladenius (1710–1759) 1742-ben megjelent, *Bevezetés az ésszerű szónoklatok és megfelelő írások értelmezésébe* nehézkes című műve a modern hermeneutika első alkotása, mely az értelem alá rendelve a hermeneutikát kiveszi a tudományos vizsgálat alól a Bibliát, szent szövegnek tartva azt. Jasper az angolszász kánonból Anthony Collins (1676–1729), Robert Lowth (1710–1787) és Samuel Taylor Coleridge (1772–1834) hermeneutikáját ismerteti, utóbbi azt vizsgálta, hogy hogyan jön létre a jelentés az olvasó gondolataiban, a bibliai szövegmagyarázatban pedig az irracionális és racionális találkozását látta, hiszen csakis akkor találhatunk rá a Biblia különleges voltára, ha bármelyik más könyvhöz hasonlóan kritikusan olvassuk (90.).

A „hermeneutika atyja,” Friedrich Schleiermacher (1768–1834) munkássága nyomán különít el a hermeneutika a pszichológiai és a grammatikai szövegmagyarázatot. Jasper a 19. századi tendenciákból David Friedrich Strauss (1808–1874) *Das Leben Jesu* művét a bosszúval átítatott kétely hermeneutikájaként (97.) definiálja, a történeti Jézus kutatás képviselői közül Leopold von Ranke (1795–1886) és Joseph-Ernst Renan (1823–1892)

munkásságát emeli ki. Wilhelm Dilthey (1833-1911) hermeneutikájának egyik tézise, hogy az emberi megismerés és tapasztalat egyetemes, tehát átível kulturális és történelmi meghatározottságon. Jasper ennél a résznél kikérdez a könyvből, ezzel gondolkodásra serkentve olvasóját.

A 20. századi hermeneutikatörténet epizódszerű bemutatásában Jasper röviden ismerteti Karl Barth (1886–1968), Rudolf Bultmann (1884–1976), Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer (1900–2002), Paul Ricoeur (1913–2005) és Jacques Derrida munkásságát. A rövid összefoglaló mellett a múlt század nagyjai lépten-nyomon előkerülnek a többi fejezetben is a párhuzamosságok, előzmények összesítése végett. A posztmodern hermeneutikáról szóló fejezetet például azzal a meglepő bevezetéssel kezdi Jasper, hogy Karl Barth már a 20. század elején megsejtette a posztmodern hermeneutika bizonyos elemeit, hiszen az igeteológia is szembefordult a felvilágosodás és a történetkritika számos állításával, habár a posztmodern relativizmus elég messze állt Barth-tól (125.).

Jasper egyfajta interdiszciplináris kitekintést tesz a mű hatodik fejezetében. Először a bibliai narratívák 20. századi és kortárs irodalmi megjelenéseiről ír (Thomas Mann, D. H. Lawrence, John Steinbeck), majd a felszabadítási teológiák nyomán a hermeneutika politikai vonatkozásait (feminizmus, posztkolonializmus) tárgyalja. Ma is aktuális kérdés, hogy miként kel életre a szöveg az intertextualitás vagy a képek által, hiszen Jasper szerint „a szöveg nem csak a papírra vetett szavak összessége, hanem kiterjed a képek, mozifilmek, sőt még az emberi test textualitására is” (136.).

Jasper 2021-ben magyarul megjelent műve elsősorban a hermeneutika tudománya iránti érdeklődést kelti fel az olvasóban. Irodalomtudományi, nyelvészeti képzésben akár tankönyvként is funkcionálhat. Reméljük, hogy sokakhoz eljut e rövid írás, s így egy esetleges második kiadás majd kiküszöböli azokat az elírásokat, szerkesztési hibákat, melyek az első kiadásban sajnálatosan benmaradtak. Jasper műve alapos, az élet hermeneutikájára hív, s bízhatunk abban, hogy a mű olvasása sokakban felkeltheti a vágyat a folyamatos olvasás és önreflexió iránt.